

'Excellente' partijen: een theoretische en empirische exploratie

Kris Deschouwer*

Summary

'Excellent' parties: a theoretical and empirical exploration

This article wants to analyse the effectiveness of political parties. Therefore parties are conceptualized as organizations, i.e. as goal-directed social systems. The sociology of organizations, and especially the contingency-model for the assessment of organizational effectiveness, is the main source of theoretical inspiration for doing this. It means that we try to find out which organizational structures are effective under different environmental conditions.

Two instrumental goals are chosen for the analysis: the seeking for electoral success and the seeking for political (governmental) power. Using Kenneth Janda's 'Comparative Political Parties Data' some hypotheses about the effectiveness of parties are tested. The aim is in the first place to prove the usefulness of the theoretical approach for a comparative study of political parties.

Politieke partijen zijn haast compleet afwezig uit de sociologie van organisaties. Ze worden wel eens — al dan niet in voetnoot — als mogelijk toepassingsgebied vermeld, doch expliciete theorievorming of onderzoek met betrekking tot partijen zijn erg zeldzaam (zie bijv. Anderson, 1968; Janda, 1983). Toch is de politieke partij een voor de organisatiesocioloog erg boeiend studieterrein. Dit artikel wil die stelling hard maken door enkele moge-

* Kris Deschouwer is licentiaat in de Politieke Wetenschappen en licentiaat in de Sociologie (Vrije Universiteit Brussel). Hij was als aspirant verbonden aan het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (tot sept. 1986) en is sinds 1982 assistent in de afdeling Politieke Wetenschappen aan de VUB.

Dit artikel is een licht gewijzigde versie van het gelijknamige paper dat op de Sociologendagen 1986 met de Hilde Verwey-Jonker Prijs werd beloond

lijkheden tot organisatiesociologische theorievorming over partijen aan te geven, en enkele daaruit afgeleide hypothesen empirisch te toetsen. Dit korte bestek laat evenwel niet toe volledigheid na te streven. De aandacht zal toegespitst worden op de problematiek van de effectiviteit. We gaan op zoek naar 'excellente' partijen.

1. Het concept 'organisatie'

Een eerste vraag die zich opdringt, is die naar de eigenheid van de organisatiesociologische benadering. Een politieke partij beschouwen *als* een organisatie, betekent immers het overplanten van een bepaald conceptueel kader op een materieel object, dat normaal niet in die termen bestudeerd wordt. Het expliciteren van dat conceptueel kader is derhalve een eerste opdracht.

Het organisatiesociologisch vakgebied in een paar woorden afbakenen, is een vrij hachelijke onderneming, niet in het minst omdat hiermee groot onrecht wordt aangedaan aan de bloeiende en boeiende controversen tussen diverse scholen en stromingen. Toch zouden wij een afbakening rond een tweetal kernthema's willen wagen: doelgerichtheid en coördinatie. Zij verwijzen rechtstreeks naar twee verschillende betekenissen die de term organisatie kan hebben: (1) de aanduiding van een bepaald handelingsverband, of (2) een techniek van menselijke actie (Lammers, 1983, p. 22-29; Van Doorn, 1956, p. 37-44).

Het eerste thema, de doelgerichtheid, laat toe de organisaties van andere handelingsverbanden te onderscheiden. Organisaties zijn geen toevallige gehelen van interacties, maar zijn opgezet als middel (organon) om een of meer doelen te bereiken. Dit uitgangspunt is, weliswaar op uiteenlopende wijzen geformuleerd, in haast alle definities van de organisatie als studie-object aanwezig. Het is bij de specificatie van het uitgangspunt (welk is het doel, wiens doel is het, hoe komt het doel tot stand, wordt het doel door iedereen aanvaard en gedeeld, blijft het doel steeds hetzelfde, is het doel het enige zinvolle referentiepunt, hoe kan het doel gemeten worden, is het doel een objectieve realiteit of een subjectieve constructie, . . .) dat diverse benaderingen mekaar beginnen tegen te spreken.

Het tweede thema is de techniek van het organiseren. Indien een organisatie zichtbaar is, van haar omgeving kan worden onderscheiden (zowel door de leden als door de socioloog), dan veronderstelt dit een zekere mate van *invariantie* ten opzichte van die omgeving.¹ Of, nog concreter, de interacties binnen een organisatie zijn niet totaal chaotisch, maar voor een belangrijk gedeelte voorspelbaar, en dus geordend. Die orde wordt uitgedrukt in ter-

men als structuur, formalisme, institutie, positie, spelregels, systeem . . .

Dit criterium van zichtbaarheid, van invariantie ten opzichte van een omgeving, geldt in principe voor elk handelingsverband of voor elk systeem. De eigenheid van een organisatie, en hier wordt het eerste thema weer ingeschoven, is dat die invariantie een min of meer bewuste creatie is ter bereiking van een doel. Structureren, formaliseren, institutionaliseren, reguleren, systematiseren, ordenen, handelingen voorspelbaar maken, kortom 'organiseren', is een middel, een techniek om een doel te bereiken. De bijdrage van Weber aan de organisatiesociologie kan precies op dit punt gesitueerd worden. De bureaucratie is volgens Weber een techniek (hiërarchisering, centralisering, depersonalisering) die effectiever is dan andere, en die dus toelaat beter en/of sneller een vooropgezet doel te realiseren. Bureaucratie is ook duidelijk een vorm van macht, van rationele macht. Weber duidt daarmee aan welk het meest algemene middel is om organisationele doelen te bereiken: dominantie, disciplineren, controle, macht (Luhmann, 1982, p. 23). De techniek van organiseren is in essentie het uitoefenen van macht (vgl. vooral Etzioni, 1975; Clark en Wilson, 1961).

De studie van organisaties is dus de studie van min of meer geordende handelingsverbanden, die geconstrueerd en gereconstrueerd worden met het oog op het bereiken van een of meer doelen. Met deze algemene afbakening van het organisatiesociologisch vakgebied, een herleiding tot een wellicht iets té naakte essentie, kunnen we ons naar politieke partijen richten. Deze beschouwen en bestuderen als organisaties, betekent in het licht van het bovenstaande de aandacht toespitsen op de doelverwervende aspecten van partijen en op de interne processen van ordening en disciplineren.

2. Politieke partijen als organisaties

Wie de politicologische literatuur met betrekking tot politieke partijen doorneemt, vindt talloze, meestal zeer omstandige definities van het verschijnsel. Daarin worden partijen dikwijls expliciet 'organisaties' genoemd. Wij zoeken in de definities echter vooral naar het antwoord op twee vragen: 1. Welke zijn de doelstellingen van een politieke partij, en 2. Hoe worden leden gewonnen, behouden en gecontroleerd?

De tweede vraag zal in dit artikel verder niet behandeld worden, hoewel de problematiek van het lidmaatschap van partijen bijzonder boeiend is (zie bijv. Conway en Feigert, 1968). Het onderscheid tussen leden en niet-leden, of exacter tussen lidmaatschapsposities en niet-lidmaatschapsposities, is essentieel voor het afbakenen van de organisatie ten opzichte van haar omge-

ving. Indien partijen in organisatiestudies voorkomen, dan wordt de grens veelal geplaatst rond die posities die het meest lijken op deze die ook in bedrijfsorganisaties bestudeerd worden: beroepsposities. Naast de beroepspolitiici en de permanente partijkaders ook de militanten als leden beschouwen, gebeurt veel minder, en haast nooit worden de kiezers tot de partij-organisatie gerekend. Nochtans is dat een uitermate interessant gezichtspunt, precies vanwege die problematiek van disciplineren en controle. Immers, een kiezer manifesteert zijn lidmaatschap in de anonimiteit van het stembokje. Een partij wordt geconfronteerd met de noodzaak onzichtbare leden te disciplineren!

Niet de organisatietechniek dus, maar wel het doelstreven zal hier verder onze aandacht wegdragen. Het probleem van de participatie zal evenwel niet compleet uit het gezichtsveld verdwijnen. Immers, de zoektocht naar wat de doelen van een partij zijn, levert een tweetal zaken op die het meest frequent als dusdanig vermeld worden, en waarvan het eerste zeer nauw met het participatieprobleem samenhangt: het organiseren van de publieke opinie, het bundelen van belangen. Het tweede wat dikwijls als doel vermeld wordt, is het streven naar de uitoefening van politieke macht (zie voor meer detail Deschouwer, 1984).

Deze twee activiteiten, het mobiliseren van steun en participatie (partijvorming, vorming van een van de omgeving te onderscheiden *deelgemeenschap*) (Seiler 1984) en het streven naar politieke macht, moeten naar ons gevoel samen voorkomen, wil men partijen precies kunnen definiëren. Pressiegroepen zijn eventueel ook partijen, in de betekenis van deelgemeenschap, doch streven geen directe politieke machtsuitoefening na. De voorlopers van de politieke partijen (parlementaire clubs, facties) streefden wel naar politieke macht, doch waren niet om populaire steun bekommerd. Het definiëren van een moderne politieke partij als een handelingsverband dat streeft naar populaire steun en naar politieke macht, geeft dus meteen een eerste antwoord op de vraag welke de doelen van een partij zijn.

Toch is dit antwoord niet helemaal bevredigend. Kan men echt stellen dat een politieke partij die de steun van de hele bevolking geniet en die alle politieke machtsposities bezet, haar doelen bereikt heeft? Moet men niet eerder stellen dat dan de condities vervuld zijn, dat de nodige middelen voorhanden zijn om het doel te kunnen bereiken?

Tenzij ervan uitgegaan wordt dat een organisatie één enkel duidelijk doel heeft, dat door iedereen als zodanig erkend wordt, is een ondubbelzinnige scheiding van doelen en middelen een delicate en vrij zinloze onderneming. Het verwerven van sommige middelen kan voor bepaalde delen van een organisatie, of voor de organisatie als geheel, tijdelijk of permanent het na te

streven doel zijn. Eén aspect eruitpikken en het tot doel benoemen, tot referentiepunt voor het bestuderen van een organisatie, is dus een keuze van de onderzoeker, die zich hiervan terdege bewust moet zijn.

Indien het streven naar electorale steun en naar politieke macht als doelen van partijen beschouwd worden, dan lijkt de term 'instrumentele doelen' een goede omschrijving. Deze instrumentele doelen zijn te onderscheiden van de *substantiële doelen* van een politieke partij. Deze hebben betrekking op het streven naar de realisatie of implementatie van een set sociale waarden, van een wenselijke maatschappij-inrichting. De politieke macht, de mogelijkheid om collectief afdwingbare beslissingen te nemen, is het middel, het instrument hiertoe.

Wat wij wensen te bestuderen, is de mate waarin partijen hun doel bereiken, hun effectiviteit. Hierbij willen we komen tot predicties over partij-effectiviteit in het algemeen, tot nomothetische kennis, wat dus comparatief onderzoek veronderstelt. Hiermee wordt enigszins afstand genomen van de uitspraak van Hannan en Freeman, die het volgende stellen: 'We allow that evaluations of goal attainment are meaningful when applied to a single organization whose goals are well understood. However, we claim that these comparisons are not meaningful across organizations and that propositions concerning comparative effectiveness are untestable' (Hannan & Freeman, 1977, p. 111). Dit is wel iets te radicaal gesteld, hoewel toch gewezen wordt op een euvel van vele effectiviteitsstudies: te snelle en ondoordachte veralgemening. Op dat probleem wordt tijdens de volgende paragraaf nog ingegaan. Voorlopig willen we hier wel vooropstellen dat electoraal succes en politieke macht voldoende vergelijkbare en meetbare grootheden zijn om de instrumentele effectiviteit van partijen in een comparatief perspectief te bestuderen. Hiervoor zal het contingentiemodel de inspiratiebron zijn.

3. De effectiviteit van organisaties: het contingentiemodel

Bij de klassieken uit het vakgebied (Weber, Taylor, Barnard, Mayo, . . .) is aandacht voor de effectiviteit van organisaties zeker aanwezig. Zo presenteert Weber de bureaucratische organisatie als een effectief instrument, en maakt Taylor aanbevelingen die expliciet gericht zijn op het verhogen van de produktiviteit (voor een goed overzicht, zie Rieken en Baaijens, 1982). Op de denkkaders van de klassieken heeft de moderne organisatiesociologie twee belangrijke correctieven aangebracht. Het eerste is de idee van equifinaliteit: er is geen 'one best way of organizing'. Het tweede is de open-systeembena-

dering, waarbij expliciet rekening gehouden wordt met de context waarin de organisatie ageert (Gouldner, 1959; Etzioni, 1960; Scott, 1981).

Het contingentiemodel voor de studie van organisationele effectiviteit houdt rekening met deze correctieven. Het steunt op twee fundamentele assumpties (Galbraith, 1973; Schreyögg, 1980; Schoonhoven, 1981; Donaldson, 1982):

1. Er is geen 'one best way' of organizing;
2. Een organisatievorm is niet even effectief onder alle condities.

Het contingentiemodel heeft in de jaren zestig en zeventig een hoge vlucht gekend (Lawrence en Lorsch, 1967; Thompson, 1967; e.a.), niet in het minst omdat het gretig aangewend werd om, na het taylorisme en de human-relations, predicties en aanbevelingen te formuleren aan managers die droomden van een 'excellente' onderneming. Het contingentiemodel heeft ook heel wat terechte kritiek gekregen (zie o.m. Pennings, 1975; Scott, 1977). De voornaamste euvels waarop werd gewezen, zijn onzorgvuldigheid, zowel in theorievorming als in onderzoeksopzet, en overhaasting in de formulering van algemeen geldende conclusies. Wie zich vandaag op het contingentiemodel wil beroepen, kan moeilijk zomaar over de kritiek heenstappen, en verplicht zich tot een precisering van zijn uitgangspunten.

Een eerste element van die precisering is, wat ons betreft, het gebruik van de term 'model', en niet 'theorie', zoals de founding fathers Lawrence en Lorsch deden. Het contingentiemodel is namelijk geen theorie (Schoonhoven, 1981, p. 350) in de betekenis van een geheel van proposities of predicties, maar een denkkader, een strategie ter oriëntatie van de substantiële theorievorming. Met contingentiemodel wordt bedoeld 'the general expectation that what constitutes a "good" organizational arrangement will depend on what the organization is attempting to do and the conditions under which it is attempting to do it' (Scott, 1977, p. 90).

Indien het contingentiemodel geen theorie is, dan kan het ook geen algemene theorie zijn. De invulling van het denkkader moet dan ook gebeuren, rekening houdend met de aard van de betrokken organisaties en met de specifieke inhoud die men aan de te meten effectiviteit wil geven. Het heeft weinig zin om bijvoorbeeld theorieën of hypothesen met betrekking tot winstmaximalisatie van conservenbedrijven rechtstreeks over te planten op theorieën met betrekking tot het electoraal succes van partijen, of omgekeerd. Zelfs de vergelijkbaarheid van groenten- en fruitconserven moet vooraf bekeken worden.

Dezelfde nood aan specificatie geldt ook voor de concrete invulling van de omgevingsvariabelen. Een zich op het contingentiemodel baserende theorie

dient aan te geven welke precieze aspecten van de omgeving voor de te bestuderen effectiviteit betekenis hebben, en welke die betekenis dan wel is. Evenmin als er gesproken kan worden van een uni-dimensioneel effectiviteitscriterium, kan men een uni-dimensionele visie op de omgeving volhouden. Er moet dan ook zonder meer vooropgesteld worden dat een organisatie effectief kan zijn in één opzicht en ineffectief in een ander (Georgopoulos, 1957; Etzioni, 1960; Mohr, 1973; Pennings, 1975).

Een laatste precisering betreft de onderzoeksmethode waarmee een uit het contingentiemodel afgeleide theorie getoetst kan worden, of beter, de hypothesen afgeleid uit die theorie getoetst kunnen worden. We betreden dan het terrein van wat Schoonhoven (1981) de 'hidden assumptions' van het contingentiemodel noemt. De basisidee is, dat de mogelijke relatie tussen organisatievorm en effectiviteit door een derde variabele, de omgevingsconditie, beïnvloed wordt. Het onderstaand schema geeft die relatie grafisch weer:

Deze redeneringsvorm heeft een belangrijke consequentie: 'Explicit recognition should be given to the fact that contingency arguments produce *interactive* propositions' (Schoonhoven, 1981, p. 351 – onderlijning van mij (K.D.)). Het volstaat niet te zoeken naar correlaten tussen organisaties en omgeving, of bij de predictie van effectiviteit aan de hand van organisatievormen de omgevingsvariabele(n) constant te houden. Slechts met een interactief of multiplicatief model kan het effect van de omgeving ingeschat worden. Indien Y de effectiviteitsmaat is, X de organisatievorm en Z de omgeving, dan ziet zo'n interactief model er als volgt uit (lineaire regressie)²:

$$Y = A + B_1 X + B_2 Z + B_3 X_1 Z \quad (1)$$

of

$$Y = A + B_2 Z + (B_1 + B_3 Z) X \quad (2)$$

De afgeleide schrijfwijze (2) illustreert nog duidelijker hoe het effect van X op Y verschillend is voor elke waarde van Z.

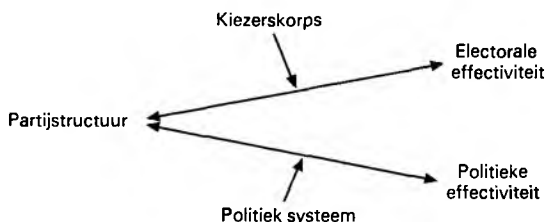
Het moet ook duidelijk zijn dat het toetsen van de interactie-hypothese geen antwoord geeft op de vraag *hoe* de eventuele 'best fit' tussen organisatie en omgeving tot stand komt. Binnen een contingentiemodel blijft de kust vrij voor een spannend debat tussen deterministen en voluntaristen, tussen

de aanhangers van selectie door de omgeving (contextueel determinisme) en deze van de strategische keuzemogelijkheden van de organisatie (intentioneel rationalisme).

4. Een contingentie-model voor de studie van de effectiviteit van partijen

We bakenden ons interesseveld hoger reeds af, door het streven naar electorale steun en naar politieke macht te selecteren als de doelen, de instrumentele doelen, waarvan we de realisatie willen onderzoeken. Hiermee is natuurlijk het laatste woord over de effectiviteit van partijen niet gesproken. Integendeel, het is slechts een eerste aftasten van de mogelijkheden die een dergelijke aanpak zou kunnen bieden. De instrumentele doelen die we onderscheiden, zijn erg algemeen gesteld, en heel wat verfijnder en gedetailleerder theorievorming moet mogelijk zijn. Evenmin is effectiviteit het enig mogelijke aandachtspunt.

Als 'taak-omgeving', d.w.z. als die delen van de omgeving die direct relevant zijn voor het bereiken van de twee instrumentele doelen, zouden we de eigenschappen van het kiezerskorps voor het eerste (electorale steun) en het politiek systeem voor het tweede (politieke macht) willen weerhouden. Het schema dat moet ingevuld worden, ziet er dan als volgt uit:

Om zicht te krijgen op de relevante aspecten van de omgeving, zijn we te rade gegaan bij Aldrich (1979), die een goed overzicht biedt van de voornaamste omgevingsvariabelen die in de organisatiesociologische literatuur opgedoken zijn. Van de zes variabelen die hij weerhoudt, zullen we er hier een tweetal bespreken. Voor de concrete invulling verlaten we natuurlijk de organisatiesociologie, met zijn nadruk op bedrijven, hospitalen en scholen, en putten we uit politicologische inzichten.

Aldrichs eerste omgevingsvariabele is de *capaciteit* (Aldrich, 1979, p. 63-66), gedefinieerd als het relatief niveau van de in de omgeving aanwezige middelen. Deze middelen zijn dus voor partijen electorale steun en politieke

macht. Hoe kan het niveau daarvan gemeten worden? Voor wat de electorale steun betreft, lijkt de 'voter turnout', de opkomst bij verkiezingen een goede aanwijzing van de bereidheid van het kiezerskorps om aan het politiek proces te participeren via de partijen (Dittrich en Johansen, 1983; Bingham Powell, 1980; Wolfinger e.a., 1985; voor Nederland ook Irwing, 1974). Een lage turnout betekent dus een lage capaciteit, en wordt veelal gezien als een moeilijkheid voor partijen om het middel van electorale steun te verwerven (Burnham, 1982; Wolfinger e.a., 1985).

Voor wat de capaciteit van het politiek systeem betreft, moet een andere redenering gevolgd worden. Indien we processen van machtsvergroting of machtsinflatie buiten beschouwing laten (Parsons, 1969), kan men stellen dat de hoeveelheid politieke macht binnen een politiek systeem beperkt is, en dus bijna per definitie schaars, tenzij er slechts één partij is die de macht nastreeft. Met andere woorden: het verwerven van het machtsmiddel wordt moeilijker (de omgevingscapaciteit daalt) wanneer de competitie groter wordt. De macht kan dan slechts veroverd worden door het opzetten van inter-organisationale verbanden, zoals fusie, coalitie, afspraken. Het aantal partijen in een systeem is dus een belangrijke conditie, en dat is voor de politieke wetenschap natuurlijk niets nieuws (bijv. Duverger, 1951; Sjöblom, 1968).

De tweede omgevingsvariabele die Aldrich vermeldt, is *homogeniteit* (p. 66-67) zijnde de mate van similariteit tussen de elementen van de omgeving. De heterogeniteit van het kiezerskorps kan op diverse wijzen begrepen worden: verschillen in taal, religie, ras, . . . Ook dit is een variabele die de partijentheorie niet vreemd is. Het hele verhaal rond de zogenaamde catch-all partij is een illustratie van de strategieën ter verhoging van electoraal succes in een heterogene electorale omgeving (Kirchheimer, 1966; Wolinetz, 1979; Dittrich, 1983). Voor wat de heterogeniteit van het politiek systeem betreft, is geografische differentiatie of federalisme als omgevingsconditie wel het onderzoeken waard, zeker voor de inwoner van een land (in casu België) waar de politieke klasse een dergelijke staatsinrichting blijkbaar zeer verkieslijk acht.

5. De opbouw van een data-file

Het algemeen probleem waarop men stuit, wanneer men beslist heeft partijen in vergelijkend perspectief te bekijken, is gebrek aan adequaat empirisch materiaal. Er is op dit ogenblik slechts één data-file over partijen beschikbaar, de 'Comparative political parties data' van Kenneth Janda. Zij bevat

informatie over een steekproef van 158 partijen uit 53 landen, voor de periode 1950-62. Zij bevat 111 variabelen per partij, echter met zeer ongelijke dekking, wat bij multi-variate procedures of bij schaalconstructie tot soms zeer grote reductie van het aantal cases leidt.³

Wij construeerden, grotendeels het door Janda zelf voorgestelde schema volgend, zeven schalen, die elk een eigenschap van de partijen meten. We geven hieronder voor elk ervan een algemene omschrijving. Voor een meer precieze operationele definitie en de methode van schaalconstructie, verwijzen we naar de bijlage.

1. *Formalisme*: de complexiteit van de partijstructuren, de mate van geformaliseerde en geregleerde articulatie tussen de deelstructuren, de mate waarin de leden omkaderd worden (ook 'degree of organization').
2. *Centralisatie*: de mate waarin de cruciale beslissingen door een kleine groep aan de top genomen worden.
3. *Coherentie*: de mate waarin interne twisten over ideeën, leiders of strategieën afwezig zijn.
4. *Linkse ideologie*: de mate waarin de partij, vooral op sociaal-economisch vlak, een linkse (anti-liberale, marxistische) politiek nastreeft.
5. *Catch-all*: de mate waarin de partij haar aanhang uit alle sociaal-economische lagen van de bevolking recruteert.
6. *Doctrinisme*: de mate waarin de partij in haar acties naar een duidelijke doctrine verwijst, en zich extreem opstelt op de links-rechts tegenstelling.
7. *Militantisme*: de mate waarin de militanten ideologisch gemotiveerd zijn (o.b.v. 'purposive incentives' – zie Clark en Wilson, 1961) en niet door materiële beloningen.

Al deze schalen variëren tussen 0 en 100. Voor elke partij werden door Janda twee scores toegekend, één voor de periode 1950-1956 en één voor de periode 1957-1962. Ook voor elk van de schalen zijn er dus twee scores per partij. Hetzelfde geldt voor de indicatoren waarmee we de effectiviteit meten. Als maat voor *electorale effectiviteit* gebruiken we de gemiddelde electorale sterkte, in percent van de behaalde stemmen, van een partij gedurende elk van de twee perioden.

De maat voor *politieke effectiviteit* bestaat uit twee indicatoren per periode. De eerste is de relatieve duur (op het totaal van de periode) dat de partij aan de uitvoerende macht deelnam. De tweede indicator is de relatieve duur dat de partij de leiding van de uitvoerende macht waarnam. Beide indicatoren werden gesommeerd, met een respectievelijke wegingscoëfficiënt van 1 en 0.5. De uiteindelijke schaal varieert van 0 tot 100.

De omgeving van de politieke partijen hebben we gemeten op het niveau van het land. Voor de 53 landen werden variabelen gehaald uit een drietal ge-

gevensbanken: 'World Handbook of Political and Social Indicators III' van Taylor en Jodice, 'A Cross Polity Survey' van Banks en Textor en 'Cross-polity Time-Series data' van Banks e.a.' Met deze landenfile werden eerst de nodige schalen geconstrueerd (zie verder en zie bijlage), steeds ook opgesplitst in de twee perioden 1950-1956 en 1957-1962, waarna de definitieve file opgebouwd werd, met de partij als analyse-eenheid, en met voor elke partij de reeks partij-variabelen, evenals de variabelen met betrekking tot het land waarin de partij actief is. De omgevingsvariabelen, en de wijze waarop ze gemeten werden, staan hieronder kort weergegeven. Voor meer details verwijzen we opnieuw naar de bijlage.

1. Electorale omgeving:

- a. *Capaciteit*: de 'voter turnout', het aantal uitgebrachte stemmen op het aantal geregistreerde kiezers (in percenten);
- b. *Heterogeniteit*: de raciale heterogeniteit van de bevolking (dummy-variable).

2. Politieke omgeving:

- a. *Capaciteit*: partijenfractionalisering (formule in bijlage), gaande van 0 (één partij) tot 1 (extreme versplintering);
- b. *Heterogeniteit*: de mate van federalisme (dummy-variable).

We zullen hier verder slechts de cijfergegevens voor de tweede periode, 1957-62, rapporteren, echter wel met de mededeling dat een hypothese slechts aanvaard of verworpen werd op basis van een consistent gelijklopend resultaat in *beide* perioden.

6. Hypothesen en toetsing

De hypothesen die we zullen voorstellen, hebben alle een zelfde vraagstelling gemeen: dragen bepaalde eigenschappen van een partij in alle gevallen bij tot haar effectiviteit, of worden die relaties door omgevingscondities beïnvloed? Of nog, is er voor politieke partijen al dan niet een 'one best way of organizing'? We bekijken achtereenvolgens de capaciteit en de heterogeniteit van de electorale en de politieke omgeving, en suggereren enkele mogelijke hypothesen. Daarbij is — nogmaals — volledigheid hier niet het streven. Over partijstructuren en hun relatie tot partij-effectiviteit is nog heel wat meer te vertellen, en op een minder fragmentaire wijze dan hieronder zal geschieden.

De opkomst bij verkiezingen, de voter turnout, is een vaak onderzocht gegeven, zowel bij de analyse van afzonderlijke verkiezingsresultaten, als bij vergelijkende analyses van verschillende politieke systemen. De interpretaties van de betekenis van een lage opkomst liggen nogal uiteen. Lipset ziet het als een teken van algemene tevredenheid (Lipset, 1959), anderen zoals Burnham (1982) als een teken van onvermogen van de partijen om hun aanhang te mobiliseren. Dit laatste lijkt ons plausibeler. Met betrekking tot Nederland stelt ook Irwin (1974) vast dat niet stemmen (onder meer) door wantrouwen tegenover de partijen kan verklaard worden. In een omgeving van potentieel wantrouwige kiezers, dus bij een lage voter turnout, lijkt het voor een partij nodig extra aandacht aan de eigen mobiliseringscapaciteit, aan de structurele omkadering van de potentiële kiezers te besteden. De eerste hypothese luidt dan als volgt:

Hypothese 1: Bij een lage voter turnout zijn sterk geformaliseerde partijen electoraal effectiever.

Er is nog een ander idee die in dit verband het toetsen waard is. Bij de interpretatie van verkiezingsuitslagen wordt dikwijls gesteld dat de linkse partijen baat hebben bij een hoge opkomst. Deze partijen geloven meestal ook zelf zeer sterk in het bestaan van die relatie, die bij onderzoek binnen een land (bv. Sjöblom, 1968) toch niet steeds blijkt op te gaan. Wij zullen nagaan of de stelling stand houdt bij een internationaal vergelijkende toets.

Hypothese 2: Bij een hoge voter turnout zijn linkse partijen electoraal effectiever.

De heterogeniteit van het kiezerskorps, de tweede omgevingsconditie, wordt het meest frequent in verband gebracht met de 'catch-all' eigenschap, als strategie om meer dan één specifieke deelgroep van de kiezers te bereiken (zie vooral Kirchheimer, 1972). Toch zouden we hier op demonstratieve wijze willen zondigen tegen het hoger verdedigd principe, dat het contingentie-model slechts een denkkader is ter oriëntatie van theorievorming, die echter met de specificiteit van de onderzochte organisaties rekening moet houden. We gaan dus een hypothese uit de theorie van bedrijfsorganisaties rechtstreeks op partijen overplanten, uiteraard met de stille hoop dat deze zonde door de empirie wordt afgestraft. De hypothese is de zeer klassieke idee (Lawrence en Lorsch, 1967; Thompson, 1967) dat decentralisatie effectief is bij een heterogene omgeving.

Hypothese 3: Bij een heterogeen kiezerskorps zijn gedecentraliseerde partijen electoraal effectiever.

De eerste conditie van de politieke omgeving, meteen een erg belangrijke, is het partijsysteem, en meer in het bijzonder het aantal partijen, gemeten als de mate van partijenfractionalisatie. Een hoge fractionalisatie betekent dat

geen partij de meerderheid heeft, en dat de politieke macht slechts kan verworven worden via de tussenstap van afspraken (coöperatieve inter-organisationale strategieën) met andere partijen. Schlesinger (1965) meent, zich baserend op Clark en Wilson (1961), dat een partij haar beleid veel vrijer kan aanpassen, wanneer de leden op basis van materiële incentives aange trokken worden. Het proces van coalitievorming vereist precies de mogelijkheid om compromissen af te sluiten, om soepel op te treden. We verwachten dus dat partijen met zeer militante leden, en partijen die zich sterk doctrinair opstellen, bij een hoge partijenfractionisering het proces van coalitievorming minder succesrijk afsluiten. Aangezien linkse partijen ook vrij hoog scoren op doctrinisme, verwachten we dat ook zij minder succesrijk zijn bij hoge fractionisering. Dit levert dus drie verwante hypothesen op.

Hypothese 4: Bij een hoge mate van partijenfractionisering zijn partijen met zeer militante leden politiek minder effectief.

Hypothese 5: Bij een hoge mate van partijenfractionisering zijn doctrinaire partijen politiek minder effectief.

Hypothese 6: Bij een hoge mate van partijenfractionisering zijn linkse partijen politiek minder effectief.

Voor de heterogeniteitsconditie, al dan niet een federale staatsinrichting, volgen we dezelfde redenering als bij de heterogeniteit van het kiezerskorps. De veronderstelling is dat in federale staten gedecentraliseerde partijen effectiever zijn.

Hypothese 7: In een gefederaliseerde politieke omgeving zijn gedecentraliseerde partijen politiek effectiever.

Om deze hypothesen te toetsen is, zoals gezegd, een interactief model nodig. Al onze variabelen zijn op intervalniveau gemeten, behalve de twee heterogeniteitsmaten, die dummy-variabelen zijn. Lineaire regressie is dus de meest voor de hand liggende methode.

Het gebruik van multiplicatieve termen voor het toetsen van interactie-effecten, is een techniek die al heel wat inkt heeft doen vloeien, omdat de interpretatie van zowel de regressie-coëfficiënten als de significantieniveaus niet helemaal dezelfde zijn als bij additieve regressiemodellen (Allison, 1977; Althaus, 1971; Friedrich, 1982, Smith en Sasaki, 1979). Vooral van belang is dat enkel de niet-gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten (de B-coëfficiënten) zinvol kunnen worden geïnterpreteerd.

We schatten vier modellen, twee voor de electorale, en twee voor de politieke effectiviteit, telkens voor elke omgevingsconditie. Dit gebeurt in drie stappen. Als X tot X de zeven partij-eigenschappen zijn, Z de omgevingsvariabele en Y een effectiviteitsmaat, dan wordt in een eerste stap het volledige of gesatureerde model geschat:

$$Y = A + B_1X_1 + B_2X_2 + \dots + B_7X_7 + B_8Z + B_9X_1Z + B_{10}X_2Z + \dots + B_{15}X_7Z$$

Daaruit worden dan in een tweede stap de niet-significante ($p < .10$) interactietermen X_iZ geëlimineerd. De derde stap bestaat in het weglaten van de niet-significante predictoren X_i , waarvoor de overeenkomstige produktterm X_iZ niet meer in het model voorkomt.⁵

De resultaten van dit alles staan in tabel 1 voor de electorale effectiviteit en in tabel 2 voor de politieke effectiviteit. Telkens is ook het additief model vermeld, dat dus de effectiviteit enkel aan de hand van de partijenmerken X voorspelt, dus uitgaande van een 'one best way of organizing'. Bij de politieke effectiviteit is, zowel in het additief als in de multiplicatieve modellen de electorale sterkte als achtste partijenmerk ingevoerd.

Tabel 1. Schatting van de electorale effectiviteit van partijen: additief model en interactieve modellen voor de omgevingscondities 'voter turnout' en 'raciale homogeniteit' (Periode 1957-62)

	Additief model			Multiplicatieve modellen			
	B	Beta	sign.	B (Z = voter turnout)	sign.	B (Z = raciale heterogeniteit)	sign.
X_1	.174	.246	.055	3.140		.199	.031
X_1Z				-.036	.001		
X_2	.015	.026	.825	.164	.040	-.050	
X_2Z						.092	.575
X_3	-.006	-.010	.927				
X_3Z							
X_4	.106	.178	.206			.114	.162
X_4Z							
X_5	.441	.438	.000	.735	.000	.446	.000
X_5Z							
X_6	-.254	-.437	.005	-1.600		-.252	.005
X_6Z				.016	.027		
X_7	-.083	-.126	.310			-.098	.227
X_7Z							
Z				1.728		-11.279	
Intercept = -10.685 N = 66 $R^2(\text{adj}) = .356$				Intercept = -187.3 N = 45 $R^2(\text{adj}) = .491$		Intercept = -3.645 N = 66 $R^2(\text{adj}) = .373$	

X_1 = Formalisme

X_2 = Centralisatie

X_3 = Coherentie

X_4 = Linkse ideologie

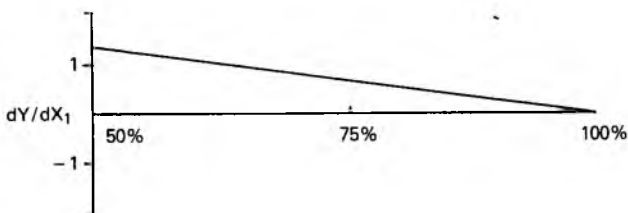
X_5 = Catch-all

X_6 = Doctrinisme

X_7 = Militantisme

De adjusted R^2 voor de additieve schatting van het electoraal succes van partijen is .356, wat reeds een behoorlijk resultaat is (tabel 1). De mate van catch-all, van formalisme en van doctrinisme zijn vrij sterke predictoren van de electorale kracht van partijen. De tweede kolom van tabel 1 maakt duidelijk dat bij een verschillende voter turnout het effect van formalisme ook verschillend is, en wel volgens het patroon dat in de hypothese 1 vooropgesteld werd. Dit resultaat kan op een handige wijze grafisch voorgesteld worden, door de regressievergelijking partieel af te leiden naar X_1 (formalisme). Dit geeft: $dY/dX_1 = 3.140 - .036 Z$, waarbij Z dus de voter turnout is. Deze formule is de beschrijving van de rechte in figuur 1, waar de horizontale as de variatie in de voter turnout aangeeft, en de verticale as de variatie in het effect van X op Y , van formalisme op electoraal succes. De dalende lijn toont de afname van het positief effect bij een toename in de opkomst bij verkiezingen. Of nog, bij een lage turnout zijn sterk geformaliseerde partijen electoraal effectiever.

Figuur 1. Het effect van formalisme op electoraal succes (dY/dX) voor verschillende voter turnout

De tweede hypothese met betrekking tot de voter turnout, de idee dat linkse partijen baat hebben bij een hoge opkomst, kan niet bevestigd worden. Indien de interactieterm XZ wordt ingevoerd, dan heeft die een significantieniveau van .530. Het ware interessant eens na te gaan waarom bij linkse partijen zelf die idee zo sterk aanwezig is.

Hypothese 3, de klassieke hypothese dat bij een heterogene omgeving een gedecentraliseerde structuur effectiever is, lijkt voor partijen niet op te gaan. We kozen dit voorbeeld om te illustreren hoe zinledig het is theorieën op het substantiële niveau van de ene soort organisaties naar de andere over te planten, zonder de concepten te verduidelijken (is centralisering in een bedrijf hetzelfde als in een partij?) en de relatie tussen structuur en effectiviteit ook theoretisch te duiden.

We gaan nu over naar politieke effectiviteit. Het additief model verklaart

Tabel 2. Schatting van de politieke effectiviteit van partijen: additief model en interactieve modellen voor de omgevingscondities 'partijfractionalisering' en 'federalisme' (Periode 1957-62)

	Additief model			Multiplicatieve modellen			
	B	Beta	sign.	B (Z = partijfractionalisering)	sign.	B (Z = federalisme)	sign.
X ₁	.488	.275	.046	.623	.023	.643	
X ₁ Z						- 1.041	.019
X ₂	.395	.270	.028	.426	.038	.301	
X ₂ Z						.725	.097
X ₃	-.217	-.144	.217	-.247	.208		
X ₃ Z							
X ₄	-.257	-.173	.241	-.3.034		-.427	.010
X ₄ Z				4.005	.058		
X ₅	.003	.000	.999	.824	.150		
X ₅ Z							
X ₆	-.271	-.180	.281	3.456			
X ₆ Z				- 5.623	.009		
X ₇	-.577	-.349	.008	- 2.836		-.691	.001
X ₇ Z				3.516	.037		
X ₈	.770	.307	.027	1.019	.027	.990	.001
X ₈ Z							
Z				- 138.85		30.956	
Intercept = 48.3 N = 65 R ² (adj) = .338				Intercept = 60.9 N = 55 R ² (adj) = .486		Intercept = 30.3 N = 65 R ² (adj) = .382	

X₁ = Formalisme

X₂ = Centralisatie

X₃ = Coherentie

X₄ = Linkse ideologie

X₅ = Catch-all

X₆ = Doctrinisme

X₇ = Militantisme

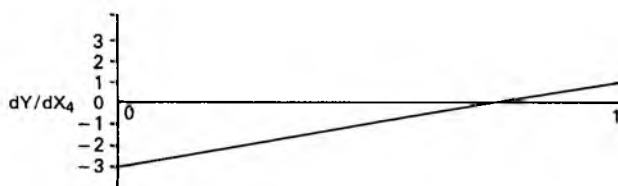
X₈ = Electoraal succes

33,8% van de variantie ervan (tabel 2). Vier partij-eigenschappen zijn vrij sterke predictoren: formalisme, centralisatie, militantisme en electorale sterkte.

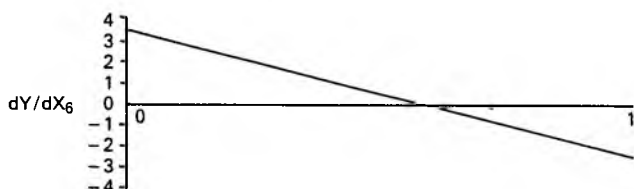
De partij-fractionalisatie is voor dit alles een belangrijke conditie. Voor de drie eigenschappen, waarvan in de hypothesen 3 tot 6 verondersteld werd dat hun bijdrage tot de politieke effectiviteit door de partijen-fractionalisatie beïnvloed zou worden, is de interactieterm alsvast significant. Uit de figuren 2, 3 en 4, opnieuw getekend aan de hand van de partiële afgeleiden van de re-

gressievergelijking, blijkt dat de richting van het interactie-effect niet steed de verwachte is.

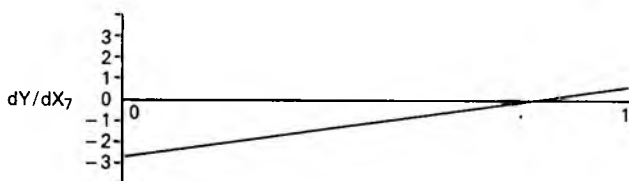
Figuur 2. Het effect van linkse ideologie op politieke effectiviteit, voor verschillende partij fractionalisering

Figuur 3. Het effect van doctrinisme op politieke effectiviteit, voor verschillende partij fractionalisering

Figuur 4. Het effect van militantisme op politieke effectiviteit, voor verschillende partij fractionalisering

Slechts voor doctrinisme wordt de hypothese bevestigd: bij hoge fractionalisering is het ineffectief, bij lage is het effectief. De verklaring daarvoor zochten we in de grotere soepelheid die een niet-doctrinaire partij aan de dag kan leggen in een proces van coalitievorming. Het niet bevestigen van de beide verwante hypothesen zet dit mogelijk op de helling. De vraag is of die coalitievorming niet zelf concreter als conditie in kaart moet gebracht worden, in plaats van de partij-fractionalisatie. Onze data laten niet toe dit op een zin-

volle manier te behandelen. Wat wel duidelijk is, is dat de partij-fractionisering een cruciale conditie is. Gedetailleerder onderzoek naar coalitievorming kan wellicht beter aangeven hoe dit precies moet worden begrepen.

De klassieke heterogeniteit-centralisatie-these gaat ook hier weer niet op. Het omgekeerde effect dat we waarnemen, centralisatie is vooral effectief bij een federale staatsinrichting, is trouwens erg logisch. De centralisatie werd gemeten als de mate waarin de nationale partijtop de cruciale beslissingen neemt. Bij de partijen die hierop laag scoren, zijn ook louter regionale partijen, die in een federale staat erg weinig kans maken op deelname aan de nationale regering. De problematiek van centralisatie en decentralisatie heeft voor partijen een andere inhoud dan voor bedrijven, en dit kan niet zomaar over het hoofd worden gezien.

Besluit

Op dit punt aangekomen, zijn er waarschijnlijk meer vragen dan bij het begin van de tekst. Dit was zonder meer de bedoeling, niet om het geven van antwoorden te omzeilen, maar om te pleiten voor een bepaalde manier om vragen over politieke partijen te stellen.

We gingen uit van een verwondering over de afwezigheid van politieke partijen in organisatiesociologische studies, en zochten naar mogelijke toepassingen van organisatie-theoretische concepten op partijen. De aandacht ging meer in het bijzonder naar de problematiek van de effectiviteit van organisaties en naar het contingentiemodel.

We hebben gepoogd aan te tonen dat de stap van organisatie-theorie naar partijtheorie mogelijk is. Die stap moet dan wel gezet worden op het conceptuele niveau. Bij de substantiële theorievorming moet zorgvuldig rekening gehouden worden met de bijzondere soort organisaties die partijen zijn. Dit sluit een vergelijkend perspectief zeker niet uit.

De operationalisering en de hypothesevorming hadden vooral een demonstratief karakter.⁶ Wij wensten aan te geven welke de voor- en nadelen zijn van de benadering, en tot welk soort resultaten ze kan leiden. Wij hopen dat is aangetoond dat het organisatie-sociologisch perspectief nuttig en zinvol is, en voor de partijentheorie een mogelijk kader biedt voor het comparatief onderzoek, dat in dat vakgebied al te schaars is.

1. Sommige organisatiedefinities wijzen zeer expliciet op dit aspect, inzonderheid deze die zich door systeem-theorie laten inspireren (bijv. Aldrich, 1979).
2. Een andere assumptie die in het model verborgen zit, is de symmetrie van relatie (Schoonhoven, 1981).
3. Onze aandacht voor de electorale effectiviteit is nog een bijkomende beperking, daar partijen in niet-competitieve systemen niet in aanmerking worden genomen.
4. Deze data-files hebben, voor de periode 1950-62, heel wat missing cases. Ook dit reduceert nogmaals het aantal partijen die voor de uiteindelijke analyse overblijven.
5. Gezien het toch wel beperkte aantal cases, werd hier vooral naar de adjusted R^2 gekeken, en die factoren X_i geschrapt die bij invoering de adjusted R^2 doen dalen.
6. De aard van de data-file laat niet toe zeer gefundeerde empirische uitspraken te doen. Ditoetsen zijn eerder exploratief. Replicatie op recentere en robuustere data is wenselijk, doch die data zijn vooralsnog niet beschikbaar.

Literatuur

- H. Aldrich, *Organizations and environments*. Prentice Hall, 1979.
- P.D. Allison, 'Testing for interaction in multiple regression', *The American Journal of Sociology*, 1977 (83), p. 144-153.
- G.A. Almond en G.B. Powell, *Politieke systemen, een vergelijkende studie*. Samsom, Alphen a/d Rijn, 1972.
- R. Althaus, 'Multicollinearity and non-additive regression models'. In: *Blalock* (1971), p. 453-472.
- L.F. Anderson, 'Organizational theory and the study of state and local parties'. In: *Crotty* (1968), p. 375-403.
- A. Banks en R. Textor, *A cross-polity survey*, Cambridge U.P., 1963.
- A. Banks e.a., *Cross-polity time-series data*, Cambridge U.P., 1971.
- H. Blalock, *Causal models in the social sciences*, Aldine-Atherton, Chicago/New York, 1971.
- W.D. Burnham, *The current crisis in American Politics*. Oxford U.P., New York, 1982.
- P. Clark en J. Wilson, 'Incentive systems: a theory of organizations', *Administrative Science Quarterly*, 1961 (6), p. 129-166.
- M. Conway en F. Feigert, 'Motivation, incentive systems, and the political party organization', *American Political Science Review*, 1968 (62), p. 1159-1173.
- W. Crotty, *Approaches to the study of party organization*. Allyn en Bacon Inc., Boston, 1968.
- H. Daalder en P. Mair, *Western European party systems*. Sage, London, 1983.
- K. Deschouwer, 'Mogelijkheden voor een organisatiesociologische benadering van politieke partijen', *Tijdschrift voor Sociologie*, 1984 (5), p. 473-513.
- K. Dittrich, 'Testing the catch-all thesis: some difficulties and possibilities'. In: *Daalder en Mair* (1983), p. 257-266.
- K. Dittrich en L. Johansen, 'Voting turnout in Europe, 1945-1978: myths and realities'. In: *Daalder en Mair* (1983), p. 95-114.
- L. Donaldson, 'Comments on "Contingency and choice in organization theory"', *Organization Studies* 1982 (3), p. 65-72.
- M. Duverger, *Les partis politiques*. A. Colin, Paris, 1951.
- A. Etzioni, 'Two approaches to organizational analysis: a critique and a suggestion', *Administrative Science Quarterly*, 1960 (5), p. 257-278.

- A. Etzioni, *A comparative analysis of complex organizations*. Free Press, New York, 1975 (1961).
- R.J. Friedrich, 'The workshop: in defense of multiplicative terms in multiple regression equations', *American Journal of Political Science*, 1982 (26), p. 797-833.
- J. Galbraith, *Designing complex organizations*. Reading MA, Addison-Wesley, 1973.
- B.S. Georgopoulos en A.S. Tannenbaum, 'A study of organizational effectiveness', *American sociological Review*, 1957 (22), p. 534-540.
- P. Goodman, J. Pennings e.a., *New perspectives on organizational effectiveness*. Jossey-Bass, San Francisco, 1977.
- A. Gouldner, 'Organizational analysis'. In: Merton (1959), p. 400-428.
- M. Hannan en J. Freeman, 'Obstacles to comparative studies'. In: Goodman, Pennings e.a. (1977), p. 106-131.
- G.A. Irwin, 'Compulsory voting legislation: impact on voter turnout in the Netherlands', *Comparative Political Studies*, 1974 (7), p. 292-315.
- K. Janda, *Political parties, a cross-national survey*. Free Press, New York, 1980.
- K. Janda, 'Cross-national measures of party organization and organizational theory', *European Journal of Political Research*, 1983 (11), p. 319-332.
- O. Kirchheimer, 'The transformation of the Western European party systems'. In: Lapalombara en Weiner (1972), p. 177-200.
- C. Lammers, *Organisaties vergelijkenderwijs*. Het Spectrum, Utrecht, 1983.
- J. Lapalombara en M. Weiner (eds), *Political parties and political development*. Princeton U.P., 1972.
- S. Lipset, *Political man*. Heinemann, London, 1959.
- N. Luhmann, 'Ends, domination, and system. Fundamental concepts and premises in the work of Max Weber'. In: Luhmann, *The differentiation of society*. Columbia UP, New York, 1982, p. 20-46.
- J. March (ed), *Handbook of organizations*. Rand McNally & Co, Chicago, 1965.
- R.K. Merton, *Sociology today*. Harper & Row, New York, 1959.
- L. Mohr, 'The concept of organizational goal', *American Political Science Review*, 1973 (67), p. 470-481.
- T. Parsons, 'On the concept of political power'. In: Parsons, *Politics and social structure*. Free Press, New York, 1969, p. 352-404.
- J. Pennings, 'The relevance of the structural-contingency model for organizational effectiveness', *Administrative Science Quarterly*, 1975 (20), p. 393-411.
- G.B. Powell, 'Voting turnout in thirty democracies: partisan, legal and socio-economical influences'. In: Rose (1980), p. 5-34.
- J. Rieken en J. Baaijens, *Effectiviteit en bestuur van organisaties*. Vuga, Den Haag, 1982.
- R. Rose (ed), *Electoral participation: a comparative analysis*. Sage, London, 1980.
- J.A. Schlesinger, 'Political party organization'. In: March (1965), p. 764-801.
- C.B. Schoonhoven, 'Problems with contingency theory: testing assumptions hidden within the language of contingency theory', *Administrative Science Quarterly*, 1981 (26), p. 349-377.
- G. Schreyögg, 'Contingency and choice in organization theory', *Organization studies*, 1980 (1), p. 305-326.
- R. Scott, 'Effectiveness of organizational effectiveness studies'. In: Goodman, Pennings e.a. (1977), p. 63-95.
- R. Scott, 'Developments in organization theory, 1960-1980', *American Behavioral Scientist*, 1981 (24), p. 407-422.
- D. Seiler, 'Une généalogie des organisations de partis', *Res Publica*, 1984 (26), p. 119-141.
- G. Sjöblom, *Parties strategies in a multiparty system*. Studentlitteratur, Lund, 1968.

- K.W. Smith en M.S. Sasaki, 'Decreasing multicollinearity. A method for models with multiplicative functions', *Sociological Methods and Research*, 1979 (8), p. 35-36.
- C. Taylor en D. Jodice, *World handbook of political and social indicators III*. New Haven, 1983.
- J. van Doorn, *De sociologie van de organisatie*, Stenfert Kroese, Leiden, 1956.
- R. Wolfinger e.a., 'Predictors of electoral turnout: an international comparison'. *Paper voorgesteld op het World Congress of the International Political Science Association*, Parijs, 1985.
- S. Wolinetz, 'The transformation of western European party systems revisited', *West European Politics*, 1979 (2), p. 4-28.

Gebruikte data-files

- A. Banks en R. Textor, 'Cross-polity survey', Belgian Archives for the Social Sciences, file nr. 7202.
- A. Banks, 'Cross-national time series, 1815-1973', ICPSR-study nr. 7412.
- K. Janda, 'Comparative political parties data, 1950-1962', ICPSR-study nr. 7534.
- C. Taylor en D. Jodice, 'World handbook of political and social indicators III: 1948-1977', ICPSR-study nr. 7761.
- De file van Banks en Textor werd ons ter beschikking gesteld door de Belgian Archives for the Social Sciences, de overige drie door het Inter-University Consortium for Political and Social Research. Noch deze instellingen, noch de auteurs van de data-files dragen enige verantwoordelijkheid voor de analyses en interpretaties die hier voorgesteld worden.

Bijlage: De constructie van de schalen (cijfers voor de periode 1957-1962)

1. DE VARIABELEN MET BETREKKING TOT PARTIJEN

(de cijfers tussen haakjes verwijzen naar de Basic Variables in de data-file van Janda)

1. *Formalisme*: Principle component analysis, met pairwise deletion of missing values, op basis van 5 indicatoren (56.1% verklaarde variantie)

	<i>Lading</i>
– Structural articulation (BV801)	.54
– Intensiveness of organization (BV802)	.70
– Extensiveness of organization (BV803)	.71
– Maintenance of records (BV806)	.72
– Pervasiveness of organization (BV807)	.68

2. *Centralisatie*: Principle component analysis, met pairwise deletion of missing values, op basis van 6 indicatoren (47% verklaarde variantie)

	<i>Lading</i>
– Nationalization of structure (BV901)	.60
– Selecting the national leader (BV902)	.63
– Formulating policy (BV905)	.47
– Controlling communications (BV906)	.64

- Administering discipline (BV907)	.72
- Leadership concentration (BV908)	.53

3. *Coherentie*: Principle component analysis, met pairwise deletion of missing values, op basis van 4 indicatoren (53.9% verklaarde variantie)

	<i>Lading</i>
- Ideological factionalism (BV1002)	-.73
- Issue factionalism (BV1003)	-.63
- Leadership factionalism (BV1004)	-.66
- Strategic or tactical factionalism (BV1005)	-.46

4. *Linkse ideologie*: Principle component analysis, met pairwise deletion of missing values, op basis van 7 indicatoren (56% verklaarde variantie)

	<i>Lading</i>
- Ownership of means of production (BV501)	.93
- Economic planning (BV502)	.82
- Redistribution of wealth (BV503)	.81
- Social welfare (BV504)	.69
- Secularization of society (BV505)	.41
- Alignment with East/West blocs (BV507)	.66
- Anticolonialism (BV508)	.49

5. *Catch-all*: Som van de gestandaardiseerde scores op 'Social attraction' en 'Social reflection', voor de sociaal-economische clivage.

- Social attraction: 'The extent to which the party attracts its supporters evenly from each significant subgroup within any dimension of social cleavage' (Janda 1980, p. 42)

- Social reflection: 'The extent to which the composition of the party's supporters accurately reflects the social composition of the population along any given dimension of social cleavage' (Janda 1980, p. 43)

6. *Doctrinisme en militantisme*: Factor-analyse met pairwise deletion of missing values, op basis van 4 indicatoren; oblique rotatie met $\Delta = 0$ (2 factoren) (84% verklaarde variantie)

	<i>Lading 1</i> (Doctrinisme)	<i>Lading 2</i> (Militantisme)
- Material incentives (BV1103)	-.87	.11
- Purposive incentives (BV1104)	.82	.21
- Doctrinisme (BV1105)	.02	.81
- Extreme score op linkse ideologie ($ \bar{x} - x_i $)	-.01	.72

7. *Electorale effectiviteit*: De gemiddelde electorale sterkte, in percentage van de behaalde stemmen, gedurende de hele periode. Dus als E_i het percentage is, behaald bij de recentste legislatieve verkiezingen, dan geldt voor de periode 1957-62 (6 jaren): $\Sigma E_i/6$ (BV206)

8. *Politieke effectiviteit*: De som $P_1 + P_2/2$, met

P_1 = proportie van het aantal jaren van de periode 1957-62 dat de partij aan de regering deelneemt (BV203)

P_2 = proportie van het aantal jaren van de periode 1957-62 dat de partij de effectieve leiding heeft van de uitvoerende macht (BV202)

Alle variabelen, behalve de electorale effectiviteit, variëren tussen 0 en 100.

Intercorrelaties van alle partij-eigenschappen

	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Formalisme	.054	.025	.325	.303	.480	.287	.060	.133
2. Centralisatie		.290	.280	-.124	.167	-.164	.130	.224
3. Coherentie			-.090	-.035	-.127	-.087	-.011	.107
4. Linkse ideologie				.182	.644	.181	.055	-.089
5. Catch-all					.002	-.080	.397	.175
6. Doctrinisme						.409	-.155	-.075
7. Militantisme							-.326	-.398
8. Electorale effectiviteit								.545
9. Politieke effectiviteit								-

II. DE OMGEVINGSVARIABELEN

1. *Electorale omgeving – capaciteit*: Het percentage uitgebrachte stemmen op het aantal geregistreerde kiezers; gemiddelde voor de periode 1957-63 (Banks e.a. 1971), variabelen 100 en 102)

2. *Electorale omgeving – heterogeniteit*: De raciale homogeniteit van de bevolking (Banks 1963, variabele 20)

1: Homogeen (90% en meer behorend tot één ras)

0: Heterogeen

3. *Politieke omgeving – capaciteit*: De mate van partijenfractionalisatie in het parlement; gemiddelde voor de periode 1957-62 (Banks e.a. 1971, variabele 113)

$$F = 1 - \sum p_i^2 \quad (\text{min} = 0, \text{max} = 1)$$

4. *Politieke omgeving – heterogeniteit*: De mate van federalisme (Banks en Textor 1963, variabele 50)

1: Federalisme (formeel; beperkt of effectief)

0: Unitarisme (formeel en effectief)